

Stresemann. Rickhoff analyserer derimod kritisk den tyske politik og når til, at hovedårsagen til det dårlige forhold mellem de to stater ved periodens slutning lå hos Tyskland. Han fremhæver til sidst med rette den psykologiske faktor uden hvilken megen tysk politik i forhold til Polen ikke forstås, nemlig at tyskerne havde meget svært ved at acceptere afståelser til et folk, som de stort set betragtede som laverestående. Den generelle tyske foragt for polsk kultur førte også til en meget lav vurdering af Polen som en mulig partner. Afgørende for forf. er det at vise, at den tyske politik, herunder Stresemanns, spillede fallit, fordi den satsede på alt eller intet – og derfor ikke fik noget, idet den polske afvisning af en revision i de afgørende kriser blev bakket op af England og Frankrig. Tysklands forsøg på økonomisk og finansielt at komme Polen til livs mislykkedes af samme grund. Handelskrigen, der startede i 1925, var fra tysk side en uovervejede blanding af kortsigtede og langsigtede økonomiske og politiske mål, hvis resultat blev det modsatte af det tilsigtede, nemlig øget polsk uafhængighed af Tyskland økonomisk set. Særlig interessant er skildringen af den tyske ambassadør Rauschers virke, der som en jovial Schwaber kunne tilfredsstille Piłsudskis kendte behov for at have lystige mennesker om sig, og som ønskede en polsk-tysk forståelse ud fra en tysk egeninteresse, idet han mente dette ville fremme et bedre forhold mellem Frankrig og Tyskland. Hans afløser, H. Moltke, fra 1930 var derimod i næsten alt hans modsætning, præget af gammel-konservativ ånd og af den tysk-russiske skole i tysk politik.

Kay Lundgreen-Nielsen

Horst Günther Linke: Deutsch-sowjetische Beziehungen bis Rapallo. Abhandlungen des Bundesinstituts für ostwissenschaftliche und internationale Studien, Band XXII. Köln, Verlag Wissenschaft und Politik, 1972. 295 s.

Ligesom begrebet »München« er begrebet »Rapallo« i stand til hos mange at vække en række forestillinger om forræderi, skumle sammensværgelser og ond-sindede anslag. »Rapallo« er således for mange ensbetydende med Tysklands forræderi over for den vestlige verden og indgåelse af hemmelige aftaler med Sovjetrusland, en art forspil til Hitler-Stalin pagten af 1939. Til trods for, at i hvert fald den ene parts, Tysklands, aktmateriale om Rapallo-traktaten og dens forhistorie har været tilgængeligt for offentligheden i snart mange år, og til trods for, at det for længst er blevet fastslået, at der var tale om noget langt mere udramatisk (en fredstraktat til erstatning for den af Tyskland dikterede Brest-Litovsk traktat), er det stadig en udbredt opfattelse, at Rapallo-overenskomsten var garneret med hemmelige militæraftaler o. l., en opfattelse der ikke mindst holder sig takket være massemediernes ukendskab til de sidste 15–20 års forskning.

For så vidt er der altså stadig behov for endnu engang at få disse sagforhold gennemgået, således som det sker i den foreliggende og hidtil nyeste undersøgelse af emnet. Hertil kommer, at det kildegrundlag, Linke har kunnet anvende, er det hidtil mest omfattende: foruden et stort tysk, utrykt materiale har forf. også anvendt det efterhånden ret omfattende sovjetiske, trykte mate-

riale, der har set dagens lys i de senere år. Endelig henviser Linke selv til, at den hidtidige forskning har lagt mindre vægt på en undersøgelse af de økonomiske relationer og en vurdering af de økonomiske faktoreres rolle for udviklingen af de samlede tysk-sovjetiske relationer. Hvad dette sidste angår, må Linke udelukkende have de vesttyske fremstillinger i tankerne, idet netop de sovjetiske (og østtyske) undersøgelser er karakteriseret ved den store opmærksomhed, de økonomiske faktorer vies. Forf. kunne i øvrigt med fordel have anvendt mange oplysninger fra V. A. Siskin, *Sovetskoe gosudarstvo i strany Zapada v 1917-1923 gg.* (1969), hvori de tysk-sovjetiske relationer også er belyst ved hjælp af østtysk og sovjetisk utrykt materiale.

Linkes utrykte materiale stammer i overvejende grad fra Auswärtiges Amt. Det forhold, at forf. udtrykkeligt har villet undersøge også de økonomiske aspekter nøje, har ikke fået ham til at opgive det perspektiv, der også har været kendetegnende for tidligere vesttyske fremstillinger, nemlig at anskue de tysk-sovjetiske relationer ud fra det tyske udenrigsministeriums kontorer. Linkes gentagne påvisninger af tyske industri- og handelskredses store interesse i retableringen af de kommercielle og diplomatiske forbindelser til Sovjetrusland og de samme kredses bestræbelser på at vinde gehør for disse synspunkter har altså ikke foranlediget ham til at undersøge disse gruppers aktiviteter nærmere. De optræder kun i fremstillingen i de tilfælde, hvor deres initiativer har sat sig spor i Auswärtiges Amts akter (f. eks. i form af et tilsendt memorandum, referat af møde, hvori også repræsentanter for industri og handel har deltaget o. l.). Det samme forhold gør sig gældende m. h. t. andre grupperinger i det tyske samfund. Vi får at vide, hvilke politiske partier, der udgjorde grundlaget for de skiftende regeringer; i ny og næ omtales også, at den eller den avis gav udtryk for de eller de synspunkter vedr. det russiske spørgsmål. Men intetsteds søges der mere systematisk redegjort for, hvordan de forskellige politiske partier så på Ruslands-problemet eller søgte at gøre deres indflydelse gældende, ejheller hvordan den offentlige mening i sin helhed forholdt sig til dette spørgsmål. Man får det indtryk, at de udenrigsministerielle embedsmænd – uanset det skiftende parlamentariske grundlag for regeringen – uforstyrret har skrevet memorandum efter memorandum og udfærdiget instruks efter instruks uden at have ladet sig påvirke af den politiske verden uden for Wilhelmstrasse.

Det er muligt, at det i høj grad har forholdt sig sådan; mere begrænsede undersøgelser af embedsmændenes funktion i Weimarrepublikken synes at påvise de tyske embedsmænds vilje og evne til at hævde sig over for politikerne. I så fald er den valgte metode altså ingenlunde urimelig. Men hvis der er tale om et bevidst valg, undlader Linke at gøre opmærksom herpå eller at argumentere for en sådan opfattelse. I det hele taget er det et særkende for fremstillingen, at forf. intetsteds explicit gør sig den art overvejelser, men ganske uformidlet begynder sin fremstilling med en beskrivelse af indholdet af Brest-Litovsk traktaten og konsekvenserne af denne. På samme måde sættes der lige så brat punktum efter redegørelsen for undertegnelsen af Rapallo-overenskomsten 4 år senere, uden at nogen sammenfatning eller konklusion forsøges. Samme fremgangsmåde karakteriserer også selve fremstillingens og analysens enkelte afsnit; kun rent undtagelsesvis forsøges en afrunding af et af de behand-

lede emner. Hvad angår de tidligere mange fremstillinger af emnet ville det vel også have været på sin plads med en karakteristik af og stillingtagen til disse, ligesom en diskussion af de problemer, det benyttede kildemateriale har givet anledning til, ville have været velkommen.

Forf.s fremgangsmåde består i nøgternt, lidenskabsløst og detaljeret at redegøre for de tysk-sovjetiske relationers udvikling, idet han i det store og hele følger et kronologisk princip. Kun m. h. t. det militære samarbejde, som fandt sted uafhængigt af og uden at påvirke de begivenheder, der førte til Rapallo, gøres en undtagelse, idet et særligt kapitel, der bryder den kronologiske struktur, gør rede herfor. I meget høj grad synes Linke at have ladet sig lede af det anvendte materiale, og hans redegørelse nærmer sig undertiden i betænkelig grad det rene referat af aktstykkerne. Bogens titel kan ikke siges at være helt dækkende: der er ikke tale om en blot nogenlunde ligelig dækning af de to parter aktiviteter, idet den sovjetiske regerings politik og Kominterns aktiviteter er blevet trængt i baggrunden til fordel for den tyske politik.

Der er ikke tale om nogen samlende tese i værket. Dette er dog ikke ensbetydende med, at der ikke er lagt mange nye forskningsresultater frem samt korrigeret forskellige misforståelser fra tidligere fremstillinger. Et dominerende tema er det store hensyn, de vekslende tyske regeringer tog til de vestallierede under udformningen af den tyske Ruslandspolitik. I alle sager vedr. det russiske spørgsmål holdt Tyskland tilbage, indtil England havde vist vej, hvad enten der var tale om en løsning af krigsfangeproblemer eller om genoptagelse af handelsforbindelserne. Allerede i 1920 anså den tyske regering ikke den kommunistiske fare for et afgørende problem hvad angik Tysklands interne forhold, og man nærede derfor heller ingen betænkeligheder ved en evt. tysk anerkendelse af sovjetregeringen.

Den sovjetiske politik var længe kendetegnet ved, at en gruppe i Moskva blandt de ledende bolsjevikker nærede forhåbninger om en revolution i Tyskland, uden hvilken den russiske revolution ansås for dødsdømt. Men ligeledes i 1920 kom den dominerende gruppe under Lenin til den opfattelse, at der ikke foreløbig var udsigter til en omvæltning i Tyskland. Det afgørende for sovjetregeringens politik var derfor at hindre de kapitalistiske stater i at optræde som en blok over for Sovjetrusland. M. h. t. den sovjetiske udenrigsøkonomiske politik mener Linke, at den først og fremmest var politisk motiveret: via lokkende tilbud om koncessioner og andre økonomiske fordele søgte sovjetregeringen at appellere til de kapitalistiske staters egeninteresse og at spille disse stater ud mod hinanden, stadig for at hindre dem i at optræde samlet. Denne politik, der kulminerede i den såkaldte Nye økonomiske politik (NEP), blev på den anden side af de dominerende kredse i Vest opfattet som et kendetegn på, at Rusland var ved at vende tilbage til det kapitalistiske system, og også af denne grund hilst velkommen.

Hvad selve Genua-konferencen og det umiddelbare forspil hertil angår, ser Linke den tyske udenrigsministers (Rathenau) mål i, at han vilde optræde som formidler mellem Sovjetrusland og de vestlige stater. Der er intet spor i fremstillingen af de djævleteorier, der har præget flere tidligere fremstillinger. Således afviser forf., at v. Maltzan, lederen af Auswärtiges Amts Ostabteilung, bevidst skulle have ført Rathenau bag lyset for herved at sabotere udsigterne til en ud-

soning med vestmagterne. I det hele vurderer Linke Rapallo-overenskomsten positivt, såvel set fra et sovjetisk som fra et tysk synspunkt, idet han afviser, at overenskomsten ødelagde forholdet til Vesten. Man har dog næppe set den sidste fremstilling af disse dramatiske år i de tysk-sovjetiske relationer.

Bent Jensen

Thede Palm: Vägen till vapenvila. De finländsk-sovjetiske vapenstillestånds-förhandlingarna 1944. Ekenäs, Ekenäs Tryckeri Aktiebolag, 1972. 132 s.

Bogen er en for det almene publikum bestemt bearbejdelse af de optegnelser fra de finsk-sovjetiske våbenstilleståndsforhandlinger i 1944, som samme forfatter i 1970 udsendte på engelsk under titlen *The Finnish-Soviet Armistice Negotiations of 1944* som nr. 14 i rækken af Kungl. Vetenskapssamhällets i Uppsala Handlingar. Da denne udgave er anmeldt i Historisk Tidsskrift 12. række, bind IV, pp. 384-385, skal her kun anføres, hvorved den nu foreliggende udgivelse adskiller sig fra den første.

Den væsentligste ændring, der er foretaget, består i, at store dele af de samtidige optegnelser (nedskrevet af den finske delegations sekretær) nu er blevet erstattet af forf.s redegørelse for indholdet heraf. De to afsnit om hhv. marts- og septemberforhandlingerne 1944, der i den engelske udgave udgjordes af de samtidige optegnelser, fremtræder nu som en blanding af ordrette gengivelser heraf og forf.s løbende kommentarer hertil. Det er ikke korrekt, når forlaget på bogens bagside vil hævde, at der her er tale om et »utvidgad skrift« i forhold til den engelske udgave. Forholdet er det stik modsatte. Det er heller ikke rigtigt, som forf. selv skriver i forordet, at han til den svenske udgave har udvidet den oprindelige indledning. De to indledninger er stort set sammenfaldende. For faghistorikere kan der således ikke være tvivl om, at det er den engelske udgave, der er at foretrække. Det eneste, den nye udgave har med, og som man savnede i den engelske, er et personregister.

Bent Jensen

Rolf Güth: Die Marine des Deutschen Reiches 1919-1939. Frankfurt am Main, Bernard & Graefe Verlag für Wehrwesen, 1972. 263 s. DM 20.-.

Kapitän zur See Rolf Güth har med denne bog givet en lille og nyttig fremstilling af den tyske rigs- og krigsmarines historie 1921-1939. Herved har han specielt beskæftiget sig med, hvad han kalder »Standort, Konzeptionen und Selbstverständnis« (s. 7) i den tyske flåde. Bogen er derfor en detaljeret skildring af en række tekniske spørgsmål såsom organisation, operationsplaner, udrustning o. a. og osse politiske spørgsmål såsom flådeledelsens holdning til udenrigspolitik, dens opfattelse af sig selv. Man kunne dog have ønsket, at forf.s holdning havde været mere analyserende end bare refererende og citerende.